

Resp. Negro *conseq.* Claudicat enim dilemma. Neque sola retractatio delet peccatum, neque sola honestas actus meritorii, sed utrumque simul, sicut explicatum est supra. Sunt aliqui actus meritorii, qui nullam inferunt formalem vel virtutalem retractionem aliquorum venialium; puta, oratio, vel actus misericordiae, nihil opponitur mendacio: e contra devota oratio, vel reverenter orandi propositum, est quaedam retractatio negligentiae vel irreverentiae in oratione adhibita.

66. III. Diximus attritionem (formalem vel virtutalem) hominis justi remissionem mereri peccati venialis. Scotus tamen et alii nonnulli AA. censent, non esse necessariam gratiam sanctificantem, sed posse etiam peccatores assequi venialium remissionem, mortalibus interim non remissis. Verum communior sententia, quam D. Thomas, S. Bonaventura, Suarez, etc., tenentur, est, debere praecedere, vel saltem comitari gratiam sanctificantem ad levium condonationem. Peccatum veniale est quaedam retardatio a fine, sicut mortale est aversio simpliciter; veniale infert aegritudinem, seu maculam in animam, et letale mortem; veniale inducit divinam displicentiam, mortale autem divinum odium et aversionem. Atqui dissonum et incongruum est, ut quis contentat non retardari a fine, dum manet voluntarie ab eo aversus; ut mundetur a macula divinae inimicitiae, dum perseverat inimicus; ut Deus remittat seu deponat displicentiam in aliquem, dum iratus intendit ejusdem mortem aeternam: ergo nisi praecedat vel saltem comitetur remissio mortalis, ideoque gratia sanctificans, nequeunt remitti venialia.

Dices: ex hac doctrina deduci videtur, hominem, si fuisset in puris naturalibus conditus, a venialibus nunquam absolvendum: nam caruisset gratia sanctificante.

Resp. Negatur *conseq.* Nam in statu purae naturae, inordinatio culpa, tum gravis, tum levis, versaretur tantum circa finem naturalem. Sicut ergo non fuisset necessaria gratia sanctificans, ut forma justificans a mortali; ita neque extitisset necessaria, ut dispositio meritoria ad veniam peccati venialis.

67. IV. Ex dictis inferitur, numquam remitti venialia sine infusione gratiae sanctificantis, quamvis talis remissio, formaliter et per se, non id postulet, cum neque gratia excludat leves culpas, neque istae impediunt gratiam. Etenim remissio peccati venialis perficitur vel per sacramentum, vel extra sacramentum: si priori modo; patet tunc infundi gratiam: si autem posteriori; opus est attritione formali vel virtuali: atqui ejusmodi actus in justo sunt meritorii gratiae et vitae aeternae: ergo.

Supponimus, juxta probabiliorum communioremque doctrinam, infundi semper gratiam in eodem instanti quo quis illam promeruit.

CAPUT II.

De natura Poenitentiae uniter sumptae.

Praemissis quae ad existentiam, necessitatem et efficientiam spectant Poenitentiae, planior erit via ad ejusdem intelligendam naturam. Quia autem non est Poenitentia res simplex, sed complexa satis; prius totaliter inspectam, quam habeat, naturam in hoc capite inquiremus, deinde de ejusdem, Deo favente, acturi partibus.

PRAEMITTENDA.

68. Poenitentia, lato sensu, dicitur de quavis voluntatis mutatione, etiamsi versetur circa res non malas, sed moraliter bonas vel indifferentes. Unde eo sensu dictum est (1): *Poenituit eum, quod hominem fecisset*; et Paulus (2): *Etsi poeniteret, videns quod illa epistola eos contristavit, nunc gaudeo*.

Nonnumquam vocatur etiam Poenitentia illa peccati retractatio, quae a virtute non procedit, sed vitiosa est ac reprehensibilis: veluti cum Judas (3): *Poenitentia ductus restitit triginta argenteos*; et impii omnes (4): *Turbantur timore horribili... poenitentiam agentes*, at inanem seramque nimis.

Vera autem Poenitentia, de qua tractamus, illa est, quae in honesta peccati retractione versatur.

Poenitentiae nomen a poena desumptum esse, testes sunt Augustinus (5) et Isidorus (6); poena autem dolorem significat ac rem displicentem: propterea Poenitentia dicitur praecipue dolor ille ac animi retractatio de peccato aliquo admissio. Praeter hanc internam Poenitentiam, externa alia existit, quae effectus est ac signum illius, atque ad eam fovendam perficiendamque prodest, ut jejunia, aliaeque afflictationes.

Distingui etiam Poenitentia potest in privatam vel legalem; quantum vel propria tantum devotione exercetur, vel ex legis divinae aut ecclesiasticae praescripto.

Poenitentia, quam Ecclesia praescribit, *canonica* appellatur, qua-

(1) Genes. VI, 6.—(2) II Cor. VII, 8, 9.—(3) Matt. XXVII, 3.—(4) Sap. V, 2, 3.—(5) *De Ver. et fals. Poenit.* c. 19.—(6) *Etymol.* I, 3, c. ult.

tenus in canone aliquo indicta fuit. Poenitentia canonica est publica vel secreta, juxta modum illius in canonibus praescriptum; quatenus coram fidelium coetu est explenda, vel aliter.

Item Poenitentia publica distinguitur in publicam solemnem et publicam simpliciter. Poenitentia solemnis perficiebatur in Ecclesia juxta ritus omnes sacris canonibus praescriptos: ex gr. separatio a reliqua plebe, vestis humilis, jejunia, prostrationes, deprecationes, impositiones manuum, etc.

Igitur acturi sumus in hoc secundo capite de natura Poenitentiae, tum internae, tum etiam externae, quam juxta legem divinam agere oportet, ut peccata remittantur. De Poenitentia autem canonica, sive privata, sive publica, sive etiam solemnī, prout opportunitum videatur, alibi agetur.

ARTICULUS I.

De materia Poenitentiae.

THESIS XII.

Poenitentia peccantibus necessaria respicit: a) ut objectum materiale fugiendum, peccata; b) non quidem certe credendo esse remissa, vel solum proponendo non ultra peccare, sed cum detestatione et dolore, ac consequenter proposito ea emendandi, nec ultra admittendi; c) ut objectum autem materiale prosequendum, attingit ea omnia, quae ad deletionem peccati ducunt et emendationem.

69. **Nota.** Quo pacto Poenitentia circa peccata versetur explicandum. Etenim protestantes post Lutherum aliosque haereseos genitores putant in sola mutatione vitae reponi Poenitentiam, peccata autem remitti, si firmiter credat peccator esse a Deo condonata.

1.^a pars prob. 1.º Tridentinum (1): «Fuit Poenitentia... necessaria, ut perversitate abjecta et emendata...»

2.º Ex testimonio Prophetarum, quod ibidem laudat Concilium: *Convertimini et agite Poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris.* Et Jeremias (VIII, 6): *Nullus est qui agat Poenitentiam super peccato suo dicens: quid feci?* Vide supra (2) alia testimonia, praesertim S. Petri.

(1) Sess. XIV, c. 1.—(2) Cap. I, Th. I.

3.º S. Gregorius M. (1) dicit: «Poenitentiam agere est et perpetrata mala plangere, et plangenda non perpetrare.» S. Chrysostomus (2) docet esse Poenitentiam, «Medicinam peccata nostra delentem.» Poenitentiae igitur objectum, ut fugiendum, sunt peccata.

70. II.^a pars prob. 1.º Tridentinum, naturam Poenitentiae necessariae declarans, ait (3): «Declarat sancta Synodus, hanc contritionem non solum cessationem a peccato, et vitae novae propositum et inchoationem, sed veteris etiam odium continere.» Rursus definit (4): «Si quis dixerit hominem a peccatis absolvi, ac justificari, ex eo quod se absolvi ac justificari certo credat, aut neminem vere esse justificatum, nisi qui credat se esse justificatum, et hac sola fide absolutionem et justificationem perfici; anath. sit.»

2.º Ecclesiasticus hortatur (5): «*Fili, peccasti? Non adjicias iterum, sed et de pristinis deprecare ut tibi dimittantur.*» Ergo post a peccando cessationem non ideo remissa manent peccata, neque certa fides remissionis concipi potest, cum de pristinis culpis sit deprecandum. Joël describit Poenitentiam (6): «*Dicit Dominus: Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, et in fletu, et in planctu; et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra... Convertimini ad Dominum... Quis scit si convertatur et ignoscat?*» Cum timore, ergo, et cordis dolore quaerenda peccatorum venia. Item: *Cum averterit se impius ab impietate sua... et fecerit judicium et justitiam; ipse animam suam vivificabit... Projicite a vobis omnes praecaricationes vestras, et facite vobis cor novum et spiritum novum* (7).

71. 3.º Per odium peccatorum commissorum exequendam Poenitentiam, Patres clare docent. Tertullianus (8) ait: «Poenitentiam amasse, quae Deus non amat; quando ne nos quidem ipsi servulis nostris ea quibus offendimur non odisse, permittimus.» S. Cyprianus (9): «Convertimini ad Dominum mente tota; et Poenitentiam criminis veris doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur.» Ambrosius etiam (10): «Sed audiant qui agunt Poenitentiam, quomodo agere debeant, quo studio, quo affectu, qua mentis intensione, qua infirmorum concussione viscerum, qua cordis conversione: *Vide, inquit* (11), *Domine, quia tribulor, venter meus turbatus est a fletu meo, conversum est cor meum in me.*» Et alibi (Epist. cl. II, ep. 67): «Indignum remedio fuit (Judas), quia

(1) In Ev. I. 2, homil. 34.—(2) Hom. 5 de Poenit.—(3) Sess. XIV, c. 4.—(4) Sess. VI, can. 14.—(5) XXI, 1.—(6) II, 12, 13, 14.—(7) Ezech. XVIII, 27, 31.—(8) *De Poenit.* c. 4.—(9) *De Lapsis*.—(10) *De Poenit.* l. 2, c. 6.—(11) Thren. I, 20.

non in intimo mentis conversus ingemuit, nec sedulo gessit Poenitentiam... Hanc ergo culpam sacerdotes non auferunt, neque peccatum ejus, qui in dolo se offert, et adhuc in studio delinquendi est.» Gregorius (1) nobili ac pia foeminae, cupienti revelationem ac certitudinem de remissione peccatorum suorum, respondit: «Rem difficilem et inutilem postulasti. Difficilem, quia ego indignus sum, cui revelatio fieri debeat: inutilem vero, quia secunda peccatis tuis fieri non debes, nisi cum jam in die vitae ultimo plangere eadem peccata minime valebis; quae dies quousque veniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lavare.» Quod exemplo (2) Pauli confirmat.

72. III.^a pars. Satis perspicua videtur. Nam 1.º Poenitentia non tantum in odio mali versatur, sed etiam in proposito alicujus faciendi boni; puta, compensare divinam offensam: sicut ergo habet objectum materiale fugiendum; ita et aliquid prosequendum.

2.º destructio peccati et divinae offensae compensatio perfici nequit nisi per actus aliquos tum internos, tum externos; ergo opus est ut feratur voluntas poenitentis ad ejusmodi actus sub aliqua ratione boni, ideoque ut objectum prosequendum. *Ant.* ex dicendis confirmabitur; interim patet ex Tridentino, testimoniis SS. Litterarum, et SS. Patrum in II.^a parte thesosis laudatis; nam praeter peccati detestationem, plures alios Poenitentiae actus addendos enumerant.

73. Obj. Detestatio est velle ut res non sit. Sed peccatum praeteritum non potest non esse praeteritum; ergo detestari peccatum commissum est velle rem impossibilem, nempe actus inanis et imprudens.

Resp. Non una est inter AA. hujus difficultatis solutio. 1.º Alii dicunt: licet peccatum in hypothesi quod sit factum, non possit non esse factum, tamen intrinsece et absolute inspectum, est contingens ut fiat vel non; et consequenter eo odii affectu potest detestari, quo nec factum fuisset, nec potuisset fieri. Sub illa igitur consideratione contingentiae sui peccati, dicit ex corde ac absolute peccator; nolo hoc peccatum. Qua voluntate ac detestatione nullatenus fieret peccatum; et desineret esse factum et praeteritum, si id non repugnaret; quia vero id jam nequit impediri, tanto dolore et tristitia afficitur peccator, quanta est detestationis efficacia. 2.º Alii autem, cum D. Thoma dicunt esse detestationem, seu voluntatem, conditionatam hoc modo: vellem non peccasse. 3.º Alii, denique, ajunt; partim esse conditionatam detestationem, partim

(1) L. 7, ep. 22.—(2) I Cor. IX, 27.

absolutam. Si enim posset fieri ut non esset peccatum factum, cupit et vult peccator non peccasse: quia vero peccatum habituale, seu reatus culpae, et debitum poenae deleri possunt satisfaciendo divinae justitiae per Poenitentiam, vult absolute peccator utrumque reatum delere. Cum autem voluntas, seu detestatio, conditionata dicitur, id intelligendum ex parte objecti; non vero subjective, quasi nunc nihil velit peccator, sed vellet tantum: vere enim cupit non factum fuisse peccatum. Puto verbis, potius quam re, discrepare has responsiones.

Unde dist. *consequens*. Est velle rem impossibilem, qua impossibilem nego. Sub ea ratione, qua est possibilis: conc. *conseq.*

Obj. 2.^a Dominus cum remisisset poenitentem mulierem peccata, causam et dispositionem remissionis explicavit (Luc. VII. 50) dicens ad mulierem: *Fides tua te salvam fecit vade in pace.* Ergo in fide stat necessaria Poenitentia.

Resp. Negro *conseq.* et explico dominica verba: «Fides tua» practica, cui nempe obsecuta est mulier illa ut Poenitentiam ageret; conc. «Fides tua» nuda ac sine operibus; negro.

SCHOLIUM.

Deum quo pacto attingat Poenitentia.

74. Deum attingi quoque per Poenitentiam extra dubium est. Hinc hortando ad Poenitentiam ait: *Convertimini ad me*, ut in thesi vidimus. Id significavit quoque prodigus ille (1), *Pater, peccavi in coelum et coram te*: nam ita peccatum detestari oportet, quatenus in coelum, seu in Deum factum est; inde enim fluit illius letalis malitia, ut ipse docet Spiritus Sanctus (2): *Tribulabo homines, et ambulabunt ut coci, quia Domino peccaverunt*; et rursus (3): «Qui deliquit in conspectu ejus, qui fecit eum, incidit in manus medici.» Ut enim notat a Lapide, medicus comparatur tortori, vel judici, medicinae comparantur torturae et carnicinae, aeger reo, peccata aegri criminibus rei.

Si rationem autem inquiras, non alia esse videtur nisi ipsa peccati natura, quae Deo adversatur, quemadmodum definitur ab Augustino (4): «Ergo peccatum est factum, vel dictum, vel concupitum contra aeternam legem;» ac iterum (5): «Nam neque peccatum erit, si quid erit, si non divinitus jubetur ut non sit.»

Et sane peccatum, in ratione mali, omne superat malum, ita ut

(1) Luc. XV, 18.—(2) Sophon. I, 17.—(3) Eccli. XXXVIII, 15.—(4) Contr. Faust. l. 22, c. 27.—(5) De peccat. merit. l. 2, c. 16.

omnia sint mala subeunda, potius quam illud admittendum: atqui non foret talis malitiae nisi summo Bono, seu summae honestatis regulae adversaretur: quicumque igitur peccat, in Deum delinquit; ergo cum Poenitentia peccatum detestetur, Deum etiam attingit ejus offensam aversans, et compensari cupiens.

THESIS XIII.

Praeter peccati odium et dolorem, poenam congruam in ejusdem vindictam exquirat Deus a poenitentibus.

75. Propositio est certae fidei. Prob. 1.º Trident. (1) docet: «Docendum est christiani hominis Poenitentiam post lapsum multo aliam esse a Baptismate; eaque contineri non modo cessationem a peccatis et eorum detestationem, verum etiam... satisfactionem per jejunia, elemosynas, orationes, et alia pia spiritualis vitae exercitia; non quidem pro poena aeterna... sed pro poena temporali.»

2.º Per Prophetam ait Deus (2): *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, et in fletu, et in planctu, et scindite corda vestra.* Item (3): *Emundate manus, peccatores... miseri stote, et lugete et plorate, risus vester in luctum convertatur, et gaudium in moerorem.*

76. 3.º Tertullianus (4): «Jejunis preces alere, ingemiscere, lacrymare et mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum...» Haec omnia exomologesis, ut Poenitentiam commendat, ut de periculi timore Deum honoret, ut in peccatorem ipsa pronuntians pro Dei indignatione fungatur, et temporali afflictione aeterna supplicia, non dicam frustetur, sed expungat. Cyprianus (5): «Ad Dominum toto corde redeamus. Iram et offensam ejus jejuniis, fletibus, placentibus, sicut admonet ipse, placemus... Agite poenitentiam plenam, dolentis ac lamentantis animi probate moestitiam.» Audiatur quoque S. Ambrosius (6): «Petro statim remisit, quia amarissime fleuit. Et tu si amarissime fleas, Christus ad te respiciet, culpa discedet. Usus enim doloris ablegat luxuriam criminis, erroris delicias... Facilius autem inveni qui innocentiam servaverint, quam qui congrue egerint poenitentiam... Renuntiandum saeculo est; somno ipsi minus indulgentium quam natura postulat, interpellandus est gemitibus, inter-

(1) Sess. VI, c. 14.—(2) Joel, II, 12, 13.—(3) Jacob, IV, 8, 9.—(4) De Poenit. c. 9.—(5) De Laps. —(6) De Poenit. l. 2, c. 10.

»rumpendus est suspiriis, sequestrandus orationibus.» Vide etiam Ambrosium lib. I de Poenit. c. 16, n. 19 et Gregorium M. in Evang. l. 2. homil. 34, nn. 15, 16. Videas insuper alia Patrum testimonia et rationes supra (Thesi VII, Cap. I), praesertim S. Augustini, nec non aliquas difficultates ad rem quoque praesentem spectantes.

ARTICULUS II.

De actu et virtute Poenitentiae.

THESIS XIV.

Poenitentiae actus est honestus seu virtuosus; et debet esse, in praesenti ordine, supernaturalis; ac fidei et spei sociari.

77. Nota. Lutherani, magistro suo ducti, dixerunt meram passionem animi, ideoque non liberam, esse Poenitentiam; imo non esse aliud nisi terrorem quemdam ex Dei maledictione ortum ac malitia plenum. Pelagiani censuerunt sufficere ad justificationem naturalis Poenitentiae meritum, ut refert Augustinus (1): «A se ipsis homines habere contendunt, gratiam Dei qua liberamur ab impietate, dicentes, secundum merita nostra dari.»

Fides, cum nobis revelatione et praedicatione adveniat, moraliter impossibilis hominibus non paucis videtur; cum tamen non sit homo qui non peccet (2), et Deus sit in misericordia dives (3): quomodo igitur ad Poenitentiam requiritur? Pauca de his.

78. I.^a pars. Prob. 1.º ex testimoniis laudatis supra (4).

2.º Quod turpiter amatur et quaeritur, honeste odio habetur ac fugiendum est. Atqui... Ergo.

3.º Jus naturae jubet aliorum emendare ac etiam punire peccata: ergo justum quoque est propria odisse ac vindicare delicta.

4.º Honestum est honorem laesum aliorum hominum obsequiis compensare, eosque placare offensos: ergo et Deum juste offensum jubet recta ratio, quantum fieri possit, placare.

79. II.^a pars prob. 1.º Tridentinum definit (5): «Si quis dixerit... etc.» (Vide supra, Cap. I, Th. I). Item Conc. Arau-

(1) De haeres, c. 88.—(2) Eccles. VII, 21.—(3) Eph. II, 4.—(4) Cap. I, Th. I.—(5) Sess. VI, cap. 6, can. 3.

sic II. can. 4. definiuit: «Si quis, ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit, non autem ut etiam purgari velimus, per Sancti Spiritus infusionem et operationem in nobis fieri confitetur, resistit ipsi Spiritui Sancto...»

2.º Coelestinus PP. (1) ait: «Neminem de ruina peccati per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei misericordis exerit.» Et S. Augustinus (2): «Firmissime tene, neminem hic posse Poenitentiam agere, nisi quem Deus illuminaverit et gratuita sua miseratione converterit.» Et alibi (3): «Quia ergo non potest esse confessio peccati et punitio peccati in homine a se ipso: cum quisque sibi irascitur et sibi displicet, sine dono Spiritus S. non est.»

3.º Perspicua sunt S. Scripturae verba (4): *Converte me, et converte; quia tu Dominus Deus meus. Postquam enim convertisti me, egi Poenitentiam.* Quae commentans Hieronymus ait: «Vide quantum sit auxilium Dei, et quam fragilis humana conditio; ut hoc ipsum, quod Poenitentiam agimus, nisi nos Dominus antea converterit, et nisi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus.» Vide insuper, Act. Ap. V. 31; et Ezech. XXXVI. 26.

4.º Ratio theologica est: Poenitentia est ad justificationem dispositio, ideoque ad gratiam sanctificantem. Sed nullus actus naturalis potest ad gratiam disponere: ergo.

80. III.^a pars **Nota.** Justificatio per Poenitentiam esse potest, vel infidelis, qui primo justificatur; vel fidelis, qui a peccato resurgit. Ut habeat veram Poenitentiam infidelis, oportet ut per fidem actualem et formalem disponatur; in peccatore autem fideli opus est fide saltem virtuali; quatenus supponitur in iis actibus, quibus detestatur peccatum ut Deo adversum, atque agnoscit remissionem ab eo fieri: haec enim apprehendit per notitiam fidei prius saltem elicita et habitu permanentis, licet formalem actum fidei tunc forsitan non eliciat: de qua re vide Suarez (5). Haec autem notata etiam habeas pro actu spei, de quo postea. Praeterea: si quis numquam ea crederet, quae debent necessitate mediis credi, necessum est ad justificationem, ut prius credantur. Verum quae ista sint, in tractatu de *Fide* traditur.

81. Prob. 1.º Tridentinum (6) describit justificationem, qua filius primi Adae transfertur in statum gratiae et adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Jesum Christum.»

(1) Epist. ad Galliar. Ep. 5.—(2) L. de *Fide ad Petr.* c. 31.—(3) In Ps. L. 30.—(4) Jerem. XXXI, 18, 19.—(5) De Grat. l. 8, c. 16, n. 10; c. 19.—(6) Sess. VI, c. 4, 5, 6.

et ait: «Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes... etc.» Item (1): «Cum Apostolus dicit justificari hominem per fidem... ea verba in eo sensu intelligenda sunt... quia fides est humanae salutis initium, fundamentum, et radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, et ad filiorum ejus consortium pervenire.» Igitur nequit Poenitentia, sine fide, justificationem impetrare, quia omnis justificationis est fides initium, fundamentum et radix. Concilium quoque Arausic. II (2) docuit: «Hoc etiam salubriter profitemur et credimus, quod in omni opere bono non nos incipimus, et postea per Dei misericordiam adjuvamus, sed ipse nobis, nullis praecedentibus bonis meritis, et fidem et amorem sui prius inspirat, ut et Baptismi sacramenta fideliter requiramus, et post Baptismum... ea quae sibi sunt placita implere possimus.» Fides ergo nobis a Deo datur tum ad Baptismum requirendum, tum ut omnem subsequentem justificationem et meritiorum actum implere possimus: est igitur fides dispositio necessaria.

2.º Apostolus (3) ait: *Neque circumcisio aliquid valet, neque praepulium; sed fides, quae per charitatem operatur:* quae commentatur Ambrosius (4): «Ex fide spem justitiae expectandam nobis adserit Apostolus.» Et iterum (n. 8): «Ergo fides velut praevia charitatis occupat animam et praeparat semitas venturae dilectioni.» Item Apostolus (5): *Non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi: et nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi.* Ad haec Hieronymus: «Ajunt quidam: si verum hoc sit... neminem justificari, nisi ex fide Jesu Christi. Patriarcas, Prophetas, Sanctos, qui ante Christi adventum fuerunt, imperfectos fuisse. Quos admonere debemus, eos hic dici justitiam non consequutos, qui tantum ex operibus justificare posse se credunt. Sanctos autem, qui antiquitus fuerint, ex fide Christi justificatos.»

82. 3.º Qui veram agit Poenitentiam, sive extra sacramentum, sive cum sacramento, ipso facto vult Deo satisfacere et veniam assequi. Sed hoc importat fidem in Deum remuneratorem, culpaeque remissorem, et in sacramenti efficaciam; ideoque implicite in Christum Redemptorem: ergo Poenitentiae fides sociatur. Praeterea: uti dicemus, opus est spe ad veram Poenitentiam: sed nequit esse spes absque fide: ergo.

83. IV. pars prob. 1.º Tridentinum (6), ubi dispositionem

(1) Sess. VI, c. 8.—(2) Post can. 25.—(3) Galat. V. 6.—(4) Ep. Cl. II, ep. 78, n. 5.—(5) Gal. II, 16.—(6) Sess. VI, c. 6.

ad justificationem, primamque Poenitentiam exponit, ait: «Ad condiderandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur »fidentes, Deum sibi per Christum propitium fore...» Item: de secunda Poenitentia per attritionem cum sacramento, ait: «Quae »attritio... si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniae, declaratur... donum Dei esse... quo poenitens adjutus viam sibi ad justitiam parat.»

2.º Paulus ait (1): *Spe salvi facti sumus*. Unde notat Ambrosius (2): «Salvat enim spes, sicut et fides.» Et rursus (3): «Nemo enim potest bene agere Poenitentiam, nisi qui speraverit »indulgentiam.»

3.º Augustinus (4) quomodo fructum confessio habeat docet: «Hic est fructus confessionum mearum... ut hoc confitear... »coram te secreta exultatione cum tremore et secreto moerore »et spe.»

4.º Qui veram ac formalem agit Poenitentiam fertur in bonum a Deo promissum, ad vitam duccens aeternam, scilicet desiderat veniam peccatorum, et compensare divinam offensam, Deoque reconciliari. Sed hoc desiderium pertinet ad spem, saltem implicite et virtualiter; imo et communiter etiam formaliter: nam fideles, qui habitum habent spei et aliquando actus ipsius eliciunt, facile formaliter sperandi motivo moventur, dum a Deo bonum aliquod desiderant.

84. Nota. Dicunt AA. plures cum Valentia, Suarez, etc., necessarium esse formalem actum spei ad justificationem, cum quis numquam actum habuit spei, vel spem desperando amiserat: quod quidem verba allata Tridentini et plura S. Scripturae testimonia confirmant; sicut enim fidei, ita et spei salus nostra tribuitur.

85. Obj. 1.º Potest quis, solo naturalis rationis lumine, malitiam peccati agnoscere, ideoque et detestari: ergo et Poenitentia vera naturalis esse potest. Ita Scotus, etc.

Resp. Dist. *Maj.* Ea detestatione quae gratiae, seu elevationi supernaturali, congruit; nego. Detestatione quae solum convenienti naturali conditioni; conc. Pari modo distinguas *consequens*.

Inst. Ut gratiae congruat talis detestatio, sufficit quod haec a Deo ad gratiam ordinetur; nam ipsó facto evehitur talis Poenitentia ad ordinem supernaturalem.

Resp. Nego assertum. Ad probationem dist. Evehitur mere extrinsece ad ordinem supernaturalem: conc. Intrinsicè, ita ut ha-

(1) Rom. VIII, 24.—(2) Ep. Cl. 1, ep. 34.—(3) De *Poenit.* l. 1, c. 1.—(4) *Confess.* l. 10, c. 14.

beat ea Poenitentia intimam proportionem ad gratiam; nego. Puta, cum lapis exciditur, et ad templum Christo Deo construendum ordinatur, habet extrinsecum ordinem supernaturalem: lapis tamen et incisio ejus naturae sunt opus. Non ita se habet Poenitentia; ipsa enim in se, seu intrinsicè, postulat virtutem Spiritus Sancti ut fiat et ordinari valeat ad gratiam: «Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem... »poenitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur: anath. sit.» sicut definitur Tridentinum (1). Ecce quam sit apertum! Gratia justificationis postulat tale poenitere: et ejusmodi poenitere quid requirit? Numquid vim solam rationis et voluntatis? Absit: praevenientem Spiritus Sancti inspirationem atque ejusdem adjutorium.

86. Obj. 2.º Si fiat Poenitentia speciali Dei auxilio interno, vel externo, hoc sufficiet ad Conciliorum et Scripturae S. explicandam doctrinam de gratiae necessitate ad Poenitentiam. Sed speciale Dei auxilium potest ad effectum pure naturalem adhiberi; puta, ad veritatem aliquam rationis capiendam, vel ad sanitatem reparandam: ergo non opus est, ut Poenitentia sit in se supernaturalis. Ita Cajetanus, qui ex solo respectu ad auxilium internum repetit supernaturalem Poenitentiae perfectionem; et Durandus, qui ex necessitate auxilii externi, puta, praedicationis, censet esse explicandam.

Resp. Nego *maj.* Nam juxta catholicam doctrinam, ideo opus habemus Dei auxilio supernaturali, quia vires nostrae imbecillae sunt, et indigent adjutorio ut *possimus, ut valeamus*. Sed non ita res se haberet, si solum necessarium esset auxilium ad agendam Poenitentiam cum auxilio. Haec enim tautologia, seu necessitas auxilii, in sensu composito auxilii, non decet tot Patrum labores in ea defendenda et Conciliorum et S. Scripturae decreta ac sententias ad necessitatem gratiae edocendam et nostram infirmitatem praedicandam. Uti si quis multum conaretur imbecillitatem suam suadere ad ambulandum et adjutorii probare necessitatem: id tamen solum vellet, quod non potest solus ambulare cum socio, licet bene posset solus et sine socio ambulare. Etenim conferatur iste absurdus sensus cum canone Tridentini, vel etiam cum can. 4. Milevit. Concilii: «Quisquis dixerit, eandem gratiam »Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, propter hoc tantum »nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur »et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere et

(1) Sess. VI, can. 3.

»quid vitare debeamus; non autem per illam nobis praestari, ut »quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus; anath. sit.»

Gratia ergo adjuvat ad effectum, ad quem sine illa non valemus; alias sufficiebat definire sic: «Si quis dixerit nos sine gratia posse »quicquam facere cum gratia. anath. sit.» Possetne inanius proferri sententia?

87. Obj. 3.º Omnes homines auxilia ad salutem sufficientia a Deo recipiunt, ideoque et peccatores ut poenitentiam necessariam agant (1): *Vivo ego, dicit Dominus; nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua, et vivat.* Sed non omnes fidem habent; *fides enim ex auditu.*

Resp. 1.º Quidam thomistae, cum Gonet, Godoy (De Praedest. q. 23, n. 84) ajunt, non recipere omnes auxilia sufficientia. Verum id opponitur communi ac certae doctrinae, necnon D. Thomae (P. 3, q. 86, a. 1).

Resp. 2.º Dist. *maj.* Auxilia recipiunt, saltem remota, quibus, si recte utantur, peccatores perveniunt ad Poenitentiam; conc. Habent omnes auxilia sufficientia proxima ad Poenitentiam; nego *maj.* Distinguo etiam *min.* Omnes fidem non habent, ita ut careant etiam auxiliis, saltem remotis, ad eam assequendam; nego. Non habent, sed habere possunt; conc. Exemplum hujusce Providentiae singularis in illo Centurione (2) perspicimus, ad quem Angelum misit Deus, ut ejus provideret salutem; nec non in Eunuchio (3), cui Spiritus S. Philippum adduxit, ut fidem Christi ei praedicaret. Fides quidem, juxta ordinariam Providentiam, *ex auditu*, seu Evangelii praedicatione concipitur; potest tamen praeter communem ordinem haberi etiam fides per internam inspirationem, uti ex mente SS. Patrum docet perspicue Angelicus D. (4).

88. **Corollarium.** Ex dictis patet: Poenitentiam esse virtutem, et quidem infusam.

Cum enim poenitere sit actus honestus, et stricte virtuosus, utpote specialem prae se ferens difficultatem; sicut ad caeteros virtutum actus facile exequendos roborantur et perficiuntur potentiae aliquo habitu, idem prorsus dicendum quoad Poenitentiam.

Praeterea, ejusdem debet esse habitus naturae ac ipsius proprius actus: cum igitur iste sit supernaturalis et a fide procedens, habitus Poenitentiae inter supernaturales et infusas virtutes est recensendus.

89. **Nota.** Utrum autem habitus Poenitentiae mere naturalis dari

(1) Ezech. XXXIII, 11; Act. 17, 30.—(2) Act. X.—(3) Ibid. VI I.—(4) Q. 14, de *Virt.* a. 11 ad 1.º

possit, inquirunt AA. Quidam definiunt existere non posse ex eo quod ratio sola non assequatur, peccato Deum offendi. Verum talis opinio non est ferenda. Nam lumine solius rationis assequi possumus, Deum esse conditorem ac gubernatorem rerum omnium et supremam honestatis regulam: exinde autem fluit aperte, quodvis peccatum Deo adversari et irrogare offensam.

Alii opponunt, quod ratio non possit assequi, offensam in Deum esse compensabilem, atque a Deo condonari: hoc autem supposito, nullus poterit naturaliter ad Poenitentiam converti. Tamen condonationem offensarum esse laudabilem, et placari misericorditer offensoribus humiliter deprecantibus et, prout possint, satisfacientibus, pulchrum honestumque esse, omnes assequuntur. Igitur, etiamsi nequeamus aequam pro offensionibus exhibere compensationem; possumus tamen, solo rationis dictamine, saltem suspicari quod Deus summe bonus et misericors humilibus placetur obsequiis et offensarum dolore. Proinde non repugnat quod peccator lumine fidei destitutus et solis naturae viribus prudenter, ideoque et honeste, in Poenitentia exerceatur et naturalem assequatur virtutem poenitendi.

SCHOLION.

§ I.

Poenitentia generalis et specialis.

90. Est Poenitentia virtus, ut diximus; qualis autem sit virtus, et quod ejusdem formale objectum interrogari potest, ut plenius illius natura dignoscatur. Quam quidem quaestionem dimitunt aliqui, licet graves AA.: vel quod censeant, non distingui hunc poenitendi habitum a ceteris virtutibus; vel quod, etiamsi specialis sit virtus, non tamen oporteat detestari peccata et Poenitentiam agere per hanc peculiarem virtutem, sed satis disponamur ad peccati remissionem illud aversando per actus aliarum virtutum. Ut enim observat Suarez (1): «In rigore ad doctrinam fidei defendendam, et intelligendam definitionem Concilii Tridentini, »sufficit confiteri, hunc actum (Poenitentiae) esse supernaturalem; »nam quando Concilia loquuntur de Poenitentia, non tractant de »virtute illa speciali, quam vocamus justitiam ad Deum; quod enim »detur talis virtus non pertinet ad doctrinam fidei. Tractant ergo de

(1) De Poenit. Disp. 3, Sec. 6, n. 10.

»Poenitentia absolute pro detestatione peccati, et praesertim de illa quae ad remissionem peccati disponit, ad quod maxime confert detestatio ex charitate.»

Quia tamen ad Poenitentiae naturam enucleandam non parum quaestio haec, de objecto formalis ejusdem, conferre potest, aliquantulum in ea solvenda immorabimur.

§ II.

Quod Poenitentia generalis ad salutem sufficiat.

Dico I. Ut disponatur peccator ad remissionem peccati, non opus est eum poenitere ex speciali aliqua virtute a ceteris distincta.

91. Prob. 1.º Tridentinum (1) qualis debeat esse Poenitentia describit, nulliusque meminit specialis motivi, seu virtutis. Sed rem hanc non praetermisisset si foret ad veram Poenitentiam necessaria; ergo. *Maj.* patet. Nam explicat Concilium actum illum Poenitentiae, «qui fuit quovis tempore ad impetrandam veniam necessarius;» atque esse «Dolorem, ac detestationem de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero.» Deinde docet hunc contritionis motum «praeparare ad peccatorum remissionem, si cum fiducia divinae misericordiae, et voto praestandi reliqua conjunctus sit, quae ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur.» Ecce nullum indicat Synodus speciale motivum hujusce Poenitentiae: dolor enim de peccato ex multis virtutibus haberi potest, sicut et propositum non peccandi. Item inferius docet: Poenitentiam hanc esse perfectam ac justificare si ex charitate procedat: «si autem concipiatur «Ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennae et poenarum metu,.... donum Dei esse et Spiritus Sancti impulsu, quo poenitens adjutus viam sibi ad justitiam parat.» Atqui turpitudinis peccati ex variis virtutibus, quibus aversatur, considerari potest; metus autem gehennae et poenarum ex virtute spei concipi potest; ergo vera et utilis Poenitentia ex motivo charitatis, spei, aliarumque virtutum haberi potest, ideoque non est specialis virtutis necessaria Poenitentia.

2.º Pariter in SS. Litteris, non solum nullibi specialis virtutis motivum praescribitur, sed passim ex aliarum virtutum objectis formalibus ad Poenitentiam adhortamur. Paulus bonitatem Dei atque iram proponit: *An divitias bonitatis ejus contemnitis? Ig-*

(1) Sess. XIV, c. 4.

noras quoniam benignitas Dei ad Poenitentiam te adducit? Secundum duritiam tuam, et impenitens cor, thesaurizas tibi iram in die irae et revelationis justii judicii Dei (1). Et Dominus quoque ait (2): Si Poenitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis. Similiter in Apocalypsi (3) tum peccati turpitudinem, tum imminuentem castigationem opponit ut Poenitentiam agamus: Nescis, quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et coecus, et nudus... Ego quos amo arguo et castigo. Aemulare ergo, et Poenitentiam age. Item per Ezechielem Prophetam (4) eximiam Dei charitatem describit Spiritus Sanctus, peccatoris foedam ingratitude, turpissimamque vitam, ut ad Poenitentiam inducat.

92. 3.º Quomodo describat Ambrosius Poenitentiam audiamus (5): «Advertimus quomodo agenda sit Poenitentia, quibus sermonibus, quibus fletibus, ut peccati dies, dies confusionis appelletur... Et ideo subjiciamus nos Deo, et non subditi simus peccato: delictorum nostrorum memoriam recensentes, tamquam opprobrium erubescamus, non velut quamdam gloriam praedicemus, sicut quidam expugnata pudicitia, et oppressa justitia gloriantur: et tanta fiat conversio, ut qui Deum non agnoscebamus, ipsi eum jam aliis demonstramus.» Et paulo inferius (6): «Si vis justificari, fateri delictum tuum. Solvit enim criminum nexus vereda confessio peccatorum... In te igitur est ut evadas: vult rogari Dominus, vult de se sperari, vult sibi supplicari...» Deinde (7): «Si amarissime fleas, Christus ad te respiciet, culpa discedet.» Usus enim doloris ablegat luxuriam criminis, erroris delicias... Nihil est autem quod tam summo dolori sit, quam ut unusquisque positus sub captivitate peccati, recordetur unde lapsus sit, atque unde deciderit; eo quod ad corporea atque terrena ab illa speciosa et pulchra divinae cognitionis intentione deflexerit... Eos autem qui Poenitentiam differunt, satis ipse Dominus admonuit dicens: *Poenitentiam agite, appropinquet enim regnum coelorum...* Quid enim, quod differas? An ut plura peccata committas? Ergo quia Deus bonus est, ideo tu malus et divitias bonitatis ejus et patientiae contemnitis? Sed bonitas Domini magis ad Poenitentiam te debet adducere.»

Haec aliquantulum fusius, ut pateat, plurium virtutum meminisse Ambrosium ad Poenitentiam pertinentium; speciale autem ullam esse necessariam non docet. Dei proponit bonitatem; haec autem ad charitatem vel spem pertinet: dolorem requiri, erubescere, confusionem, verecundiam docet; ejusmodi tamen ex

(1) Rom. II, 4, 5.—(2) Luc. XIII, 5.—(3) III, 17, 19.—(4) XVI.—(5) De Poenit. I, 2, c. 5.—(6) C. 6.—(7) Cc. 10, 11.

malitia et turpitudine peccati fluunt, ex oppositione ad quamlibet virtutem.

93. Dices. Actus illi diversarum virtutum, de quibus S. Scriptura et Patres, si a Poenitentia imperentur, non sunt proprie et stricte Poenitentiae actus; sed subjectum, seu materia tantum: ergo praeter tales actus, alia erit specialis virtus Poenitentiae necessaria.

Resp. Permitto, vel concedo *ante*, et nego *conseq.* Nam ex antecedenti, si concedatur, tantum sequitur, dari specialem virtutem Poenitentiae; non autem hanc esse necessariam. Actus enim illi possunt non tantum elici, sed etiam imperari ab aliis virtutibus; cum ad eandem spectet virtutem suam amare bonum, et odisse oppositum malum, necnon media ad proprium finem apta determinare. Igitur cum nullibi praescribatur, eos Poenitentiae actus esse a quadam virtute speciali imperandos, non possumus necessitatem ejusmodi virtutis praesumere, et existimare Concilia, Patres et SS. Litteras rem adeo necessariam tacuisse.

Nota. Actus a virtute, vel potentia, dicitur elicitus, si ab ipsa, seu ejusdem formali motivo, immediate fluat: imperatus autem appellatur actus, cum virtus, vel potentia, eum causat media alia virtute vel potentia. Sic, ex motivo humilitatis imperari potest actus orationis ad eam assequendam virtutem; ex motivo spei imperatur actus contritionis ad delendum peccatum salutis impedimentum, etc.

§ III.

Quod aliqua existat specialis virtus Poenitentiae.

94. **Nota.** Aliud est virtutis alienjus exercitium non esse ad salutem necessarium, aliud vero talem non existere virtutem. Plures enim virtutes id tantum postulant, ut nihil fiat quod earum adversetur honestati; non autem quod in earum actibus exercentur: magnanimitas, ex. gr., obedientia, etc., cum sint verae et speciales virtutes, non ita sunt necessariae uti fides vel charitas, quarum actus in propria specie sunt perficiendi ut salutem assequamur. Si quis autem ex motivo cujuslibet alius virtutis, puta, spei, humilitatis, religionis, etc., actus illos imperaret, vel vitaret, quos agere vel cavere jubet magnanimitas, vel obedientia, etc., non tantum nihil peccaret, sed nonnumquam etiam perfectius mereretur, si ex nobilioris virtutis motivo duceretur.

Dico II. Concedendum est, existere specialem Poenitentiae virtutem ab aliis distinctam virtu-

tibus, cujus proprio et peculiari motivo emendari ac detestari possunt peccata.

95. **Nota.** Universim duplex est de hac re sententia: prima quorundam dicentium, nihil esse aliud Poenitentiam quam collectionem omnium virtutum, quatenus quolibet peccatum detestari debeamus per illam virtutem cui opponitur. Haec opinio communiter rejicitur. Ratio praecipua est, quia licet possimus per quamlibet virtutem aversari utrumque peccata eidem opposita, non autem illo speciali modo aversionis, quae praecise respicit in peccato offensionem Dei per aliquam satisfactionem compensandam. Alii autem concedentes dari specialem virtutem ad detestanda peccata, tamen censent illam non distingui ab aliquibus ceterarum virtutum, quae propter suum generale objectum formale, capaces sunt munus Poenitentiae obire. Unde nonnulli putant Poenitentiam esse ipsam gratiam seu charitatem, quatenus excludunt peccatum; hoc enim proprium est Poenitentiae. Verum licet gratia peccatum tollat, id praestat formaliter, non autem dispositivo, ut Poenitentia. Charitas, quidem, modo excellentiori peccatum aversatur, uti divinae bonitati oppositum; non tamen attingit illam juris divini derogationem in offensa Dei existentem, et per satisfactionem abolendam. Quidam ajunt Poenitentiam esse ipsam illam Justitiam commutativam humanam, qua jura hominum laesa reparantur, quatenus etiam ipsa erga Deum offensum exercetur, ex impulsu alienjus virtutis theologiae. Ita censet Durandus. Rejicitur tamen haec opinio, quod confundat jus humanum cum divino jure infinite excellentiori: nequeunt enim jura adeo diversa formale objectum esse unius ejusdemque virtutis.

Scotus distinguens quatuor in Poenitentia actus, scilicet, vindicare commissum seu velle punire in se peccatum, detestari peccatum, poenam inflictam acceptare, eamque patienter ferre, unicuique diversum assignat formale objectum. Praecipuum actum esse dicit, velle punire in se peccatum; ideoque Poenitentiae virtutem proprie et principaliter esse justitiam vindicativam. Rejicitur hoc a Cajetano, Suarez, Vazquez, Valentia, etc. Primo, quia non tradit Scotus formale motivum propter quod actus illi a Poenitentia eliciuntur vel imperantur: secundo, quod pro lubitu quatuor actus enumeraverit Poenitentiae, et praecipuos, detestationem, nempe, peccati et dolorem, a proprio Poenitentiae motivo excluderit.

Cajetanus putat (1), nihil esse Poenitentiam nisi virtutem Religionis: nam constat Poenitentia; 1.º submissione ad Deum pro

(1) In Summ. q. 85, a. 2.

offensa: 2.º displicentia offensae divinae; 3.º confessione interna et externa. Primus actus pertinet ad Religionem: secundus est charitatis, sed quia imperatur a primo fit actus etiam Religionis: tertius etiam a primo imperatur uti signum submissionis. Aperte autem adversatur D. Thomae singularis haec opinio, quam fuisse falsam ostendunt plures thomistae, necnon Suarez, Valentia, etc. In eo illusionem passus est Cajetanus, quod videns actus Poenitentiae aptos existere ad Deum colendum, putavit Religioni esse adscribendos: eadem ratione potuisset eos aliis concedere virtutibus, puta, spei, quia apti sunt ad beatitudinem sibi promerendam, vel fortitudini, quia difficiles, etc. Ad rem Tolletus (1): «Poenitentia versatur circa Deum, ut a nobis offensae affectum: ergo est distinctio ex parte objectorum inter actus religionis et poenitentiae, et consequenter inter ipsos habitus. Non potest ergo defendi ista imaginatio Cajetani, quam merito nullus antiquorum, licet variae fuerint sententiae, somniavit.» (Vide Suar. de Poen. d. 7, s. 2).

96. Prob. nostra sententia, quam cum D. Thoma, Vazquez, etc., tenent communiter scholastici DD.; et simul ostenditur hujus virtutis speciale motivum.

In omnibus peccatis invenitur specialis ratio contra Deum, qua detestabilia sunt et emendabilia, quamque non respiciunt ceterae virtutes. Sed ad Poenitentiam spectat detestari et emendare, seu rescire, peccata: ergo existit specialis virtus Poenitentiae. *Min.* ex supra (Th. XII, n. 69...) dictis patet. *Maj.* prob. In quolibet peccato laeditur jus divinum, seu tollitur aequalitas quam postulat ordo creaturae ad creatorem. Sed id facit peccatum esse detestabile et emendabile ea ratione, quam ceterae virtutes non respiciunt: nam charitas illud detestatur uti oppositum divinae bonitati propter se dilectae; spes autem, ut oppositum nostrae beatitudini; religio, uti adversum divino cultui, etc. Ergo. *Maj.* patet. Quia Deus habet jus innatum summi principii, ut omnia ab eo fluant sicut ipse vult, et ultimi finis, ut omnia ad eum terminentur sicut ipsi placet. Sed tale jus laeditur in quolibet peccato: ergo.

Confr. 1.º ex D. Thoma (2): «Poenitentia accipit specialem rationem objecti ex hoc quod respicit peccatum a se commissum, ut expiabile per poenitentis actum...» Et inferius (Ad 4 dicend.): «Sicut enim est alicujus virtutis, ut homo placet eum, quem peccando offendit, ita etiam est alicujus virtutis, ut homo Deum placet, quem peccando offendit.» Et rursus (3): «Poenitentia non ha-

(1) Comment. in Summ. q. 85, — (2) 4, dist. 14, q. 1, a. 1, ad q. 3. — (3) P. 3, q. 85, a. 3.

bet quod sit virtus specialis ex hoc solo quod dolet de malo perpetrato; ad hoc enim sufficeret charitas... sed exigitur ulterius quaedam recompensatio... Unde manifestum est quod Poenitentia, secundum quod est virtus, est pars justitiae.»

Confr. 2.º Augustinus docet quoque ex affectu justitiae detestanda ac compensanda peccata (1): «*A delicto meo munda me.* Quo merito? Medicus est, offer mercedem. Quid dabis ut munderis? Vide enim quem invocos; justum invocos; odit peccata, si justus est: vindicant in peccata, si justus est. Non poteris auferre a Deo justitiam ejus. Implora misericordiam, sed attende justitiam: misericordia est, ut ignoscat peccanti, justitia est, ut puniat peccatum. Quid ergo? Quaeris misericordiam, peccatum impunitum remanebit? Responderit David, responderit lapsi, responderint cum David, ut misericordiam mereantur sicut David, et dicant: Non, Domine, non erit impunitum peccatum meum; novi justitiam ejus, cujus quaero misericordiam: non impunitum erit, sed ideo nolo ut tu me punias, quia ego peccatum meum punio, ideo peto ut ignoscas, quia ego agnosco...» Et S. Gregorius (2): «Considerantes quod justus est (Deus), peccata vestra nolite negligere.» Item (3): «Justum invoco, qui et peccata odio habet, et ista impunita non dimittit... Justitiam ipsius attendo... Nolo ut peccatum meum maneat impunitum?»

97. Obj. 1.º Si istud est objectum formale Poenitentiae, scilicet compensare injuriam, seu Dei offensam; affectus poenitentis erit affectus in peccatum: sed peccatum amari non potest; ergo. *Maj.* prob. Nequit amari compensatio, quin amentur omnia intrinsecus necessaria ad compensandum. Sed compensationi peccati intrinsecum est ipsum peccatum: ergo si istud sit objectum...

Resp. Dist. *maj.* Affectus Poenitentiae absolutus erit affectus in peccatum; conc. Conditionatus poenitentis affectus erit affectus in peccatum; subd. Erit affectus detestationis virtualis; conc. Amoris; nego. Eodem modo distinguitur *maj.* in probatione. Quis dicit, aegrum amare suum morbum, quia amat amaram potionem qua vult illum sanare? Peccatum ut destruendum, non vero ut ponendum, est intrinsecum compensationi.

Obj. 2.º Satisfactioni divinae offensae non obstat peccatum, imo prodest, ut requisitum necessarium. Sed non potest virtus ulla aversari illud quod non opponitur, imo prodest suo objecto formali: ergo non est proprium Poenitentiae detestari peccatum (quod est plane falsum V. supra, Th. XII), si ejus formale motivum est satisfacere pro divina offensae.

(1) *Enar.* in Ps. l. 4, 13, — (2) *In Evang.* l. 2, hom. 34, — (3) *In Sept. Psal.* p. 5, 4.

Resp. 1.º Nimum probare istud argumentum. Sequitur enim, numquam posse Poenitentiam, quodcumque sit ejus formale objectum, dolere de peccato; tamen id non concedit arguens, et communi opponitur doctrinae. Semper enim peccatum supponitur Poenitentiae, ideoque aliquo modo confert ejus formali objecto.

Resp. 2.º Dist. *Min.* Aversari nequit id quod non opponitur objecto suo formali absoluto et totali; conc. Quod tantum conditionato et partiali objecto suo formali non opponitur; nego. Ea virtus, quae dicitur Poenitentia, habet, ut objectum totale formale, aequalitatem juris divini servare: id absolute amat et oppositum odit; consequenter et odit peccatum. Si autem laedatur jus divinum, quod fit per Dei offensam, objectum formale parziale illius virtutis est peccatum expiare, ex amore aequalitatis, seu justitiae. Peccatum igitur ex se, seu subjective, non opponitur, sed supponitur affectui compensationis seu expiationis peccati: verum contrariatur amor absoluto justitiae et aequalitatis juris divini, et inde procedit odium peccati et voluntas compensandi. Unde haec voluntas expiandi peccatum, licet non sit actus formalis odii, quia est formalis amor illius honestatis elucens in compensatione divinae offensae; tamen est odium saltem virtuale peccati: quia honestas illa consistit in expiatione peccati, seu compensatione divinae offensae, destruendo peccatum quantum fieri possit.

98. Obj. 3.º Offensa non est, saltem semper ac necessario, contra justitiam; potest enim esse tantum contra amicitiam, seu charitatem: ut si amicus amico alloqui recuset, vel eum insalutatum dimittat. Ergo objectum formale Poenitentiae, quae omnes expiantur offensae, nequit esse compensatio juris divini.

Resp. Dist. *maj.* Offensa inter homines non est semper... conc. Offensa in Deum non est semper contra justitiam; nego *maj.* Deus enim, *A xi 2*, Principium et Finis, ita excelsum habet in omnem creaturam dominium, ut quis in eum contemptus et offensae eminentem exhibeat injustitiam (1): *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem*. Ecce tamquam Dominus, tamquam justus, odit Deus peccatum, et simili modo illud peccatores detestari debemus. Vide Augustini verba nuper laudata.

Obj. 4.º Compensatio offensae divinae non postulat per se odium ipsius offensae; quemadmodum compensatio suscepti beneficii non exigit odium ipsius. Ergo sicut gratitudo exercetur tollendo debitum ex beneficio ortum, illudque compensando, manente amore beneficii; ita fieri poterit Poenitentia, expiando peccatum et auferendo debitum ex eo procedens, manente amore, vel saltem sine odio peccati.

(1) Exod. XX, 5.

Resp. Nego paritatem. Ideo enim compensatur beneficium et ejus extinguitur debitum sine odio beneficii, quia et bonum est beneficium, et vult benefactor illud amari. E contra malum est peccatum, vultque Deus offensus illud nos detestari ac retractare, et cum odio, non cum amore, compensare: malum enim odii, non vero amoris, est dignum.

99. Obj. 5.º Supponitur in dicto formali objecto Poenitentiae, nempe compensare injuriam Deo illatam, habere omne peccatum malitiam injuriae. Sed hoc vel non est verum, vel saltem plures nesciunt, imo et negant: ergo nequit Poenitentia cum tali objecto fieri.

Resp. Conc. *maj.* Ad *min.* dico 1.º nego ullum esse peccatum absque malitia injuriae; ut dictum est superius (Obj. 3.º).

Resp. 2.º Quod aliqui ignorent, imo et negent hoc formale motivum, conceditur: istos autem, nisi factis dicta sua retractent, non ex speciali virtute Poenitentiae, sed ex generali, poenitere dicendum. Verum id fateri quoque debent qui aliter motivum formale Poenitentiae intelligunt; non enim omnes opinionem illorum tenent.

Obj. 6.º Si peccatum foret stricta injuria, deberet Poenitentia, seu satisfactio, statim fieri. Sed ad id non obligatur peccator: ergo.

Resp. Dist. *maj.* Statim deberet fieri, per se; conc. Si Deus misericorditer aliquam concedit dilationem; nego *maj.* Hanc autem Deum concedere, perpensa peccantium fragilitate, existimandum.

100. Obj. 7.º Nequit virtus rem impossibilem intendere. Sed reddere aequale, seu compensare injuriam Deo factam, est impossibile: ergo Poenitentia id non intendit.

Resp. Dist. *min.* Est impossibile reddere aequale pro culpa, quoad reatum poenae; nego. Quoad reatum culpae, seu ipsius injuriae formalis; subd. Si Deus tradat modum dignificandi obsequia poenitentis cum satisfactionibus Christi; iterum nego *min.* Absque Christi satisfactione, subd. Reddere aequale affective, quatenus vellet poenitens satisfacere ad aequalitatem, si posset, est impossibile; nego rursus *min.* Compensare pro reatu culpae non potest peccator effective; iterum Subd. Ita ut ex omni parte tollatur de condigno offensae; concedo. Ita ut neque possit peccator injuriam retractare, et voluntatem injuste a Deo aversam ad eum convertere, et ejus dominio iterum subjicere, et de congruo satisfacere cum Dei auxilio; nego. Cum igitur haec possit poenitens exhibere Deo, eo animo ut compenset quantum potest injurias illi irrogatas, quod ad justitiam pertinet; specialis virtus est Poenitentia dicenda.

Obj. 8.º Nullum jus potest a Deo auferri, et damnum irrogari, cum sit essentialiter et immutabiliter, Dominus, ac impassibilis; nec ullum ei debitum vel commodum reddi, cum ad omnia infini-